

Oud Leiden Nieuws

KWARTAALBLAD VAN DE HISTORISCHE VERENIGING OUD LEIDEN

Woensdag 10 september:

Extra Ledenvergadering HVOL

Vrijdag 12 september:

HVOL Open Monumenten-lezing door Henk Dessens

Zaterdag 20 september:

HVOL excursie naar Dordrecht

Woensdag 15 oktober:

PJ. Bloklesing door Paul Hoftijzer

Zaterdag 1 november:

Dies HVOL

*De zilveren schaal van Oegstgeest, nu in het museum van Oudheden.
Voor meer informatie zie ook pagina 31.*

Oud Leiden Nieuws
jaargang 2 nr. 3
augustus 2014

AGENDA - DATA OM TE NOTEREN

Woensdag 10 september 2014

Extra ledenvergadering van de Historische Vereniging Oud Leiden. Hooglandse Huys (Hooglandse Kerk), Middelweg 2 te Leiden. Aanvang 19.30 uur; inloop vanaf 19.00 uur. Nadere info op pag. 4

Tot en met zondag 31 augustus 2014

Tentoonstelling Gerrit Dou (1613-1674), grootmeester uit de Gouden Eeuw, met schilderijen uit de privécollectie van The Leiden Collection uit New York.
Plaats: museum De Lakenhal, Oude Singel 28.

Vrijdag 12 september 2014

Lezing over de historische scheepvaart aan de vooravond van de Open Monumentendagen door Henk Dessens, directeur Collecties van het Scheepvaartmuseum in samenwerking met de Stichting Historische Haven Leiden.
Plaats: Tempelzaal Rijksmuseum van Oudheden, Rapenburg 28. Aanvang: 20.00 uur.

Zaterdag 13 en zondag 14 september 2014

Open Monumenten Dagen met als thema 'Op reis'.
Meer informatie op pagina 23.

Tot en met zondag 14 september 2014

'Bij nader inzien'. Tentoonstelling over nieuw onderzoek naar 31 oude 'vergeten' archeologische opgravingen. Plaats: Rijksmuseum van Oudheden, Rapenburg 28.

Zaterdag 20 september 2014

HVOL excursie naar Dordrecht. Meer info op pagina 14.

Maandag 29 september 2014

Lezing 'Luchtfoto's: Leiderdorp vanaf 1930', door Jan-Albert Dop.
Plaats: De Sterrentuin, van Diepeningenlaan 110 (eerste verdieping), Leiderdorp.
Aanmelden: www.leiderdorpse-volksuniversiteit.nl.
Aanvang: 19.30 uur, entree € 13,00.

Tot en met woensdag 1 oktober 2014

'Planten uit de oertijd'. Expositie over planten die vroeg in evolutie zijn ontstaan en miljoenen jaren met succes hebben overleefd. Plaats: Hortus Botanicus, Rapenburg 73.

Donderdag 9 oktober 2014

Lezing 'De Leidse Loterij van 1596', door Dick de Boer
Plaats: De Sterrentuin, van Diepeningenlaan 110 (eerste verdieping), Leiderdorp
Aanmelden: www.leiderdorpse-volksuniversiteit.nl
Aanvang: 10.00 uur, entree € 13,00

Dinsdag 14 oktober 2014

Lezing 'Architectuur van Leiden', door Bernadette Wösten.
Plaats: De Sterrentuin, van Diepeningenlaan 110 (eerste verdieping), Leiderdorp.
Aanmelden: www.leiderdorpse-volksuniversiteit.nl.
Aanvang: 10.00 uur, entree € 13,00.

Woensdag 15 oktober 2014

P.J. Blok lezing in samenwerking met de Universiteit Leiden en het Leidsch Dagblad. Prof.dr. P.G. Hofstijzer, bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Nederlandse boek spreekt over 'De rol van uitgevers en boekhandelaren in het culturele leven van Leiden in de 17de en 18de eeuw'.
Plaats: Klein Auditorium Academiegebouw, Rapenburg 67-73. Aanvang: 20.00 uur.

Tot en met zondag 26 oktober 2014

Tentoonstelling 'Gouden Middeleeuwen' over de Merovingische tijd in onze streek tussen 400-700 na Chr., de rol van Nederland in de wereldwijde handel en archeologische topvondsten uit die periode.
Plaats: Rijksmuseum van Oudheden, Rapenburg 28.

Zaterdag 1 november 2014

Diesviering Historische Vereniging Oud Leiden met lezing door Dick de Boer en uitreiking Leids Jaarboekje. Tevens Dag van de geschiedenis (zie pagina 19)
Plaats: Hooglandse Kerk, ingang Nieuwstraat.
Aanvang: 11.00 uur, kerk open 10.30 uur.

Tot en met zondag 4 januari 2015

Tentoonstelling '100 jaar uitvindingen, made by Philips Research' over de belangrijkste innovaties in de afgelopen eeuw zoals de radio- en röntgenbuis, de compact disc en led-verlichting. Vanaf september 2014 ook tentoonstelling foto's van Ed van der Elsken (1925-1990), onder meer van het natuurkundig laboratorium in Eindhoven.
Plaats: Museum Boerhaave, Lange St. Agnietenstraat 10.

Let op: toegang tot lezingen georganiseerd door HVOL alleen op vertoon van ledenpas. Niet leden betalen € 5,-

Anders

U ontvangt dit nummer van Oud Leiden Nieuws in de vakantieperiode. Voor veel mensen een periode van rust en ontspanning en ook de tijd van reizen en kennismaking met andere plaatsen en mensen, andere gewoonten, andere ideeën. In mijn jonge jaren was Leiden in die zomerperiode als stad zelf ook in rust. Jawel, er kwamen wat toeristen en er waren vakantiebezigdheden voor de jeugd, maar het was er vooral heel rustig.

Wie die tijd nog kent, kan de zomerstad van nu waarderen om de bruisende activiteit die er tot in oktober te vinden is. Voor elk wat wils en dus zeker goed voor meer toeristen en trouwens ook voor de thuisblijvers. En natuurlijk goed voor de horeca en daarmee voor de lokale economie. Leiden zet zich toenemend op de kaart als stad waar wat te beleven valt. En dat is prima, omdat al het fraais wat Leiden te bieden heeft, daardoor nu meer dan vroeger onder de aandacht komt van de nieuwe 'ontdekkers' ervan.

Bij de ontwikkeling van de stad, ook in die richting, is de Historische Vereniging Oud Leiden een belangrijke gesprekspartner geworden. Het bestuur wil dat, omdat alleen een tegenstem van onze kant in deze tijd te weinig recht doet aan de eisen die de samenleving van nu aan een stad als Leiden stelt. Die stad is immers steeds in verandering. Als gesprekspartner bij belangrijke ontwikkelingen zijn wij in staat om argumenten te laten horen voor de visie die over dat onderwerp bestaat. In de discussie met anderen willen wij bijdragen aan een voor de historie én de toekomst van de stad verantwoorde en gedragen

besluitvorming. Dat vraagt intensief voorwerk, studie en de kunst om met argumenten de discussie te voeren. Naast het vermogen de andere opvatting of het andere belang te respecteren, vraagt dit ook dat er keuzes worden gemaakt. Uiteraard dient niet alleen de HVOL zich te houden aan die regels voor zorgvuldig overleg, maar ook de andere deelnemers aan het (publieke) debat. Binnen de vereniging wordt op veel plaatsen hard gewerkt om de positie van de vereniging te verstevigen als stadspartner die er toe doet. Dat werk is in handen van vrijwilligers die het hart voor hun stad op deze wijze willen laten spreken. De ontmoeting met en discussie tussen deze gedreven belangenbehartigers is van belang voor de besluitvorming die in handen is van andere partijen en kan deze ook beïnvloeden.

In september zal tijdens de aangekondigde extra ledenvergadering deze rol van onze vereniging nog eens uitvoerig aan bod komen. U treft daarover in dit nummer van OLN informatie aan. Ik hoop dat u inspiratie hebt opgedaan tijdens uw vakantie elders of alhier om mee te doen aan het gesprek over de wijze waarop de HVOL de ontwikkeling van Leiden als mooiste stad van ons land wil beïnvloeden.

Rens Heruer

Extra ledenvergadering van de Historische Vereniging Oud Leiden

Woensdag 10 september 2014

Hooglandse Huys (Hooglandse Kerk), Middelweg 2 te Leiden

Aanvang 19.30 uur; inloop vanaf 19.00 uur

Mede naar aanleiding van kritische op- en aanmerkingen van enkele leden heeft uw bestuur enkele maanden geleden besloten een extra ledenvergadering bijeen te roepen om de leden te raadplegen over het actievere beleid van het bestuur met betrekking tot actuele ontwikkelingen in Leiden die het historisch karakter van onze mooie stad raken. Ten behoeve van deze ledenvergadering worden achtergrond en opstelling van het bestuur in onderstaande bestuursnotitie uiteengezet.

Agenda

1. Opening
2. Ingekomen stukken en mededelingen
3. Bestuursnotitie 'Het historisch karakter van onze stad houdt ons bezig!' (zie onder)
- Presentatie en toelichting
- Gedachtenwisseling
4. Rondvraag en sluiting

Bestuursnotitie

HET HISTORISCH KARAKTER VAN ONZE STAD HOUDT ONS BEZIG!

Samenvatting

De deelnemers aan een HVOL-enquête in 2008 gaven in grote meerderheid aan dat het bestuur van de HVOL actiever zou moeten zijn met betrekking tot zaken die het historisch karakter van onze stad raken. Daaraan heeft het bestuur gehoor gegeven. De organisatie is daarop aangepast. Bij stellingnames is de insteek van het bestuur steeds het behoud c.q. de bescherming van ons

cultureel erfgoed, zonder dat het verandering in de weg wil staan. Als afwegingen ten opzichte van andere belangen moeten worden gemaakt, is respect voor het cultureel erfgoed een minimale vereiste.

Het streven is in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken te zijn bij plannen tot verandering: meedenken, een serieuze gesprekspartner zijn. Maar waar nodig gaat het bestuur (juridische) procedures niet uit de weg. Het bestuur staat open voor ideeën en suggesties van leden voor stellingnames, maar zal zich laten leiden door het belang (van het cultureel erfgoed) van de stad als geheel.

Inleiding

Leiden was in de Gouden Eeuw de tweede stad van Nederland, na Amsterdam. Het heeft nu na Amsterdam de grootste historische binnenstad als we daartoe rekenen het gebied binnen de singels, de stad zoals die tot in de 17^e eeuw is ontstaan. Dat die singels nog zo goed als intact zijn, is een unicum. Ook wat betreft het aantal (rijks- en gemeente)monumenten scoort Leiden zeer hoog. Met recht kan men spreken van een historische stad. Maar dat wil allerm minst zeggen dat het een openluchtmuseum zou (moeten) zijn. Leiden is een levendige stad met een zeer bewogen geschiedenis en een dynamische ontwikkeling, waar verandering en behoud samengaan. Dat laatste geldt tot op de dag van vandaag. Leiden is museumstad en bio-science stad tegelijk.

Het historisch karakter is een belangrijk element

in de aantrekkelijkheid van Leiden. Dat geldt zowel voor Leiden als woon- en werkstad als voor Leiden als bezoekstad. Het cultureel erfgoed van de stad dient dan ook gekoesterd te worden. Dat besef lijkt tegenwoordig wijdverbreid, maar is uiteindelijk relatief nieuw. Tot ver in de jaren '60 van de vorige eeuw was er weinig oog voor. (Te)veel is daardoor verloren gegaan, maar veel is gelukkig ook behouden gebleven en dankzij veler inspanningen de laatste tientallen jaren in kwaliteit zeer toegenomen door restauratie en verbeterd onderhoud. Maar niet voor iedereen is de waarde van ons cultureel erfgoed altijd vanzelfsprekend.

Positie Historische Vereniging Oud Leiden

De Historische Vereniging Oud Leiden neemt in de stad sinds meer dan honderd jaar een aparte, eigen positie in. Afgeleid van haar statutaire doelstellingen spant de Vereniging zich in voor het behoud van het historisch karakter van de stad. Daar zijn succesvolle voorbeelden bij van een eeuw geleden, zoals het voorkómen van de demping van het Rapenburg. Maar er zijn ook

perioden geweest waarin minder actief werd opgetreden met betrekking tot het aanzien van de stad en het accent vooral lag op de bestudering

van de geschiedenis van de stad en daaraan gekoppelde activiteiten. Begin 2008 is uit een onder de HVOL-leden gehouden enquête gebleken dat een grote meerderheid van de respondenten (veel) meer bemoeienis van de HVOL met de ontwikkelingen in de stad wenselijk vond. Velen vonden de vereniging 'te braaf'.

Mede naar aanleiding van de lancering van het Programma Binnenstad van het gemeentebestuur, is daarmee een begin gemaakt. De HVOL was en is bij dat Programma één van de covenant-partners. Maar het HVOL-bestuur wilde ook actief kunnen zijn buiten wat de gemeente naar voren bracht in het Programma Binnenstad. En ook buiten de singels is veel te vinden in de gebouwde omgeving dat van cultuurhistorische waarde is en daarom bescherming verdient.

Het bestuur van de Vereniging besloot daarop begin 2012 de Werkgroep Binnenstad om te vormen tot de Commissie Historisch Karakter van de Stad. De commissie kan reageren op initiatieven, van overheidszijde of van particuliere zijde, maar zij kan ook zelf een initiatief ontplooiën. Dat alles natuurlijk wel in nauw overleg met het bestuur, dat uiteindelijk de HVOL naar buiten toe vertegenwoordigt. De voorzitter van de commissie is in 2013 toegetreden tot het bestuur van de HVOL. De commissie bestaat verder uit drie architecten, een stedenbouwkundige en een bouwhistoricus.

Kort na de vorming van de commissie is de werkgroep De Kooi omgevormd tot de werkgroep Buiten de Singels. De werkgroep richt zich primair op dat deel van Leiden dat niet onder het beschermd stadsgezicht valt. Deze werkgroep is doende met het verzamelen en vergroten van de kennis omtrent wat men in de wandeling "modern erfgoed" noemt, het stimuleren van belang-

stelling voor modern erfgoed, het uitdragen van beschikbare kennis en het entameren van actie als zich kansen of bedreigingen voordoen. De werkgroep bestaat uit een bestuurder, een historicus, twee stedenbouwkundigen en een vastgoeddeskundige.

Een andere nieuwe loot aan onze stam is de werkgroep Geveltekens, die zich inmiddels buitengewoon actief heeft betoond met het restaureren en terugbrengen van oude geveltekens op gebouwen in Leiden. Het is een grote groep vrijwilligers van diverse pluimage die wordt aangestuurd door een coördinatiegroep.

In oprichting is voorts een werkgroep Monumentale Kunst uit de Wederopbouwperiode

1940-1965, waaronder wordt verstaan de kunstwerken die zowel in, aan of rond gebouwen zijn aangebracht. De werkgroep zal zich richten op het inventariseren, waarderen en selecteren van wat hiervan behouden en beschermd zou dienen te worden.

Insteek

Bij stellingnames met betrekking tot ontwikkelingen in de stad is de insteek van het bestuur steeds het behoud c.q. de bescherming van ons cultureel erfgoed. Dat staat verandering niet in de weg. Historie is verandering. Waar daarvoor goede redenen zijn, moet de HVOL die veranderingen ook niet in de weg *willen* staan, mits de plannen getuigen van voldoende respect voor ons cultureel erfgoed.

Voor een historische vereniging gaat het niet alleen om de historische structuur van de stad en om de schoonheid van gebouwen, straten, waterwegen, bomenrijen of hofjes. Belangrijk is ook het verhaal dat er achter zit. Dat verhaal bepaalt mede welke kwaliteit iets heeft of hoe waardevol het is. Een wevershuisje is als woning niet zo bijzonder, maar in historisch opzicht van bijzonder groot belang. De betekenis van het verhaal dat verbonden is aan een object kan zelfs maken dat iets wat er niet meer is, toch grote historische waarde heeft en dat je op de een of andere manier daaraan

uitdrukking wilt geven. Denk aan de minieme overblijfselen van de Lieve Vrouwenkerk of het

trekken van contouren in de bestrating waar ooit een stadspoort stond. Of het park Matilo dat pal op een vesting van de Romeinse Limes staat en

daarvan een evocatie is. Van belang is hierbij op te merken dat voor de waardebeoordeling van cultureel erfgoed richtlijnen zijn ontwikkeld (“Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek”, zie www.cultureel-erfgoed.nl).

Onze vereniging koestert uiteraard dat wat een monumentale status heeft, maar dient zich daartoe niet te beperken. De waardering die de ver-

eniging voor iets heeft, kan ertoe leiden dat zij actie onderneemt om dat te beschermen. Harde criteria zijn daar soms niet voor. En soms ga je de waarde van iets pas beseffen als het bedreigd wordt. Vooral als het om “modern erfgoed” gaat, is er voortdurende aandacht voor de vraag: wat wel, wat niet?

Een belangrijk richtsnoer voor het bestuur van de HVOL is hetgeen in de in 2013 goedgekeurde Erfgoednota is vastgelegd. De HVOL heeft met vele andere organisaties en personen actief bijgedragen aan de totstandkoming van die nota, die op een breed draagvlak lijkt te kunnen rekenen, ook binnen de HVOL. Zowel rechtstreeks als via de Erfgoedkoepel heeft het bestuur een aantal voorstellen gedaan voor aanvullingen/wijzigingen in de concept-nota. Die zijn deels gehonoreerd. Het bestuur staat nog achter die desiderata, ook de niet-gehonoreerde en zal die blijven bepleiten. De Erfgoednota is voor ons geen wet van Meden en Perzen, maar zij is een vastlegging van gemeentelijk beleid waaraan wij, van geval tot geval en met gezond verstand, de gemeente kunnen houden.

Ditselfde geldt voor de nota “Waterkracht, Beleidskader voor het gebruik van het Leidse water” (nog niet vastgesteld) waarin diverse beleidselementen voorkomen die voor het historische karakter van de stad en de beleving daarvan van belang zijn.

Voorbeeld: de HVOL heeft zowel de Erfgoednota als de (concept-)nota Waterkracht in stelling gebracht tegen het verlenen van een vergunning voor ligplaatsen voor een groot aantal niet of nauwelijks gebruikte en slecht onderhouden dekschuiten in de binnenstad, die een aantasting vormen van het beschermd stadsgezicht.

Een belangrijk richtsnoer wordt ook gevormd door de beschrijving van de wijze waarop met

de in het bestemmingsplan aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten archeologische waarden rekening is gehouden. Dergelijke beschrijvingen zijn sinds 1 januari 2013 verplicht op grond van het Besluit Ruimtelijke Ordening (artikel 3.1.6., par. 4). In een bijlage bij het bestemmingsplan dient te worden beschreven waar die cultuurhistorische waarden uit bestaan, meestal door een beschrijving van de objecten. Dit is dus niet alleen een richtsnoer maar ook een juridisch kader.

Strategie

Daar waar verandering aan de orde is die ons cultureel erfgoed raakt, streeft het bestuur ernaar daarbij in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken te zijn. “Meedenken” is dan het motto. Overleggen met alle betrokken instanties, bijna altijd het gemeentebestuur, maar vaak ook anderen, zoals de universiteit en woningbouwverenigingen. De vereniging moet door al die instanties worden gezien als een constructieve gesprekspartner in het geval dat men wat wil met objecten waaraan cultuurhistorische waarde verbonden is. Het bestuur heeft dus een duidelijke voorkeur voor het “overlegmodel”.

Voorbeeld: de Breestraat. In het overleg met het projectteam Breestraat is door de HVOL steeds gepleit voor

het herstel van een ‘klassieke’ straat, zonder bomen, mét blauwe stoepen, zonder franje in de bestrating en verdere aankleding.

Voorbeeld: de HVOL heeft actief meegedacht over een zonnepanelenbeleid dat tegemoet komt aan de wens naar meer zonne-energie, maar ook voldoende respect heeft voor het beschermd stadsgezicht.

De HVOL moet het in haar inbreng hebben van de kwaliteit van haar argumenten, om zo de gesprekspartner te kunnen overtuigen van het HVOL-standpunt. Die inbreng impliceert ook de bereidheid concessies te doen. Als je het nodige kunt binnenhalen door soms wat toe te geven, dan is er per saldo veel gewonnen. En een deel van de betekenis om met ons te overleggen, bestaat in een bewustzijn van de hinder die we kunnen veroorzaken als we vinden te moeten ageren tegen een niet door ons gewenste ontwikkeling. Want: het bestuur van de HVOL beschouwt zichzelf ook als een “waakhond” en behoudt zich daarom het recht voor gebruik te maken van bestuurlijke en juridische procedures om het historisch karakter van de stad te beschermen. Dat

kan door middel van zgn. zienswijzen op voorstellen van de kant van het college van B&W, het aantekenen van bezwaar tegen beslissingen van B&W en andere instanties en tenslotte de gang naar de rechter.

Voorbeeld: de HVOL is naar de rechter gestapt om een vergunning van het Hoogheemraadschap Rijnland voor een megaterras van Annie's van 500 m2 op het centrale waterplein van Leiden ongedaan te maken.

Afwegingen

Het bestuur beseft dat er bij beslissingen over ontwikkelingen in de stad andere overwegingen dan de bescherming van monumentale en cultuurhistorische waarden een rol (kunnen) spelen. Bijvoorbeeld economische belangen. Dat moet leiden tot afwegingen bij bestuursorganen, maar respect voor de monumentale en cultuurhistorische waarden van de stad is daarbij wat betreft de HVOL een noodzakelijke voorwaarde. Dat betekent ook dat door de bestuursorganen gemaakte afwegingen en de daarbij gebruikte argumentatie kritisch tegen het licht kunnen en moeten worden gehouden. Zo mag slopen en nieuwbouw niet plaatsvinden zonder dat de cultuurhistorische waarde is meegewogen. Ook als er duidelijk inbreuken gemaakt worden op het historisch

karakter van de stad omwille van bijvoorbeeld niet concreet geformuleerde, vage economische perspectieven, zal de HVOL dat op geëigende wijze aan de orde stellen. Centraal uitgangspunt blijft voor de HVOL het behoud van c.q. respect voor het beschermd stadsgezicht en ons cultureel erfgoed in het algemeen.

Voorbeeld: het voorgestelde terras van Annie's is strijdig met het bestaande bestemmingsplan en volgens het gemeentebestuur zelf een ernstige aantasting van het beschermd stadsgezicht. Voor de gemeente wegen vage, niet gekwantificeerde economische voordelen kennelijk zwaarder. Wij vinden dat een onevenwichtige afweging en maken daar bezwaar tegen.

Buiten het beschermd stadsgezicht is de situatie in de praktijk vaak anders, maar niet ten principale. Vaak gaat het om grootschaliger ingrepen en ook dan kan de HVOL in het geweer komen als zich bedreigingen voordoen. Bouwplannen, vooral als die met slopen gepaard gaan, kunnen een aantasting betekenen van waardevolle gebouwen en huizen, of er kan sprake zijn van zodanige aanpassingen dat interessante zaken verloren gaan. Hoogbouw, zelfs op grotere afstand, kan de beleving van de historische waarde van de stad ernstig schaden.

Voorbeeld: in de Oude Kooi heeft de HVOL in overleg met o.a. de bewonerscommissies en de woningcorporaties een belangrijke rol kunnen spelen om tot een redelijke afweging te komen tussen sloop/nieuwbouw en renovatie. In de Zeeheldenbuurt is een vergelijkbaar proces gaande. In de Kooi is bovendien een substantiële inbreng geleverd in de discussies over de waterbeheersing.

Een bijzonder geval van afweging doet zich voor bij hergebruik/herbestemming van historisch waardevolle gebouwen. Daar gaat het vaak om de keuze tussen langdurige leegstand en verloedering van een waardevol gebouw enerzijds en

het geschikt maken voor hergebruik met een zo beperkt mogelijke aantasting van de cultuurhistorische waarde anderzijds. Het bestuur is in dergelijke gevallen voor hergebruik mits voldoende respect voor het cultureel erfgoed in acht wordt genomen.

Voorbeeld: het vestigen (met beperkte verbouwing/opbouw) van een galerie en bed & breakfast in de Watertoren aan de Hoge Rijndijk. Zonder herbestemming leek de Watertoren moeilijk te redden.

Een duidelijk voorbeeld van nieuwe aandachtsvelden betreft de wederopbouwkunst. Mede door de zgn. 1% regeling is er in en aan allerhande gebouwen in Leiden (scholen, kerken, kantoren enzovoort) in de periode na 1945 veel interessante, veelal “aard- en nagel-vaste” kunst geplaatst.

Ook de fraaie fontein op het Kooiplein is een goed voorbeeld. Dergelijke kunst wordt thans bedreigd, omdat een deel van deze gebouwen bestemmingsveranderingen ondergaan of zelfs gesloopt worden.

Bereikbaarheid/ verkeer en vervoer

Verkeer en vervoer in en om Leiden vormen een bijzonder en controversieel onderwerp, zoals de jarenlange discussie rond de Rijn-Gouwelijn duidelijk heeft gemaakt. Het bestuur van de HVOL heeft zich buiten die discussie gehouden mede omdat ook binnen de Vereniging de opvattingen zeer uiteenliepen. Op het gebied van verkeer en vervoer in Leiden zal het bestuur zich terughoudend blijven opstellen, maar het kan het zich toch niet geheel afzijdig houden omdat het historisch karakter van de stad erdoor wordt geraakt. In de eerste plaats door luchtvervuiling van gemotoriseerd verkeer, die niet alleen slecht is voor de gezondheid van degenen die in de stad verblijven, maar ook voor de gebouwen, het historisch erfgoed. In de tweede plaats is het historisch karakter van de stad niet een geïsoleerd gegeven van gebouwen, grachten, straten en pleinen, maar van het beleven, het kunnen genieten van ons cultureel erfgoed.

Dat wat wij het historisch karakter van de stad noemen, heeft zich grotendeels gevormd in een tijd ver vóór het moderne massaverkeer en de historische stad is dan ook ongeschikt voor dat moderne massaverkeer. De inbreuken die daarop in de 20e eeuw zijn gemaakt, waren met name

een gevolg van dat moderne massaverkeer, vooral de auto.

De druk op de binnenstad van zowel auto's als openbaar vervoer blijft ook na het uitvoeren van recent genomen maatregelen groot, groter dan goed is voor (een goede beleving van) het historisch karakter van de stad, met inbegrip van een behoorlijke luchtkwaliteit. Het bestuur zou er daarom voorstander van zijn indien zowel auto's als bussen die niet als primaire bestemming de binnenstad van Leiden hebben, zoveel mogelijk uit die binnenstad te weren. Dus niet de ene verkeersader door de binnenstad ontlasten ten koste van een ander, maar het zoveel mogelijk weren van doorgaand verkeer uit de binnenstad als geheel. Met andere woorden, de toegang tot de stad zou zoveel mogelijk moeten worden beperkt tot het bestemmingsverkeer.

Welke oplossingen hiervoor als beste moeten worden beoordeeld, betreft een afweging waarin de HVOL geen stelling zal nemen zolang die keuze geen relatie heeft met (de kwaliteit van) het historisch karakter van de stad.

Bestuur en leden

De Historische Vereniging Oud Leiden telt meer dan 2000 leden. Bestuursleden worden op de

jaarlijkse Algemene Ledenvergadering gekozen en het bestuur bestuurt. Het bestuur staat open voor ideeën en suggesties van leden voor stellingnames, maar zal zich laten leiden door het belang (van het cultureel erfgoed) van de stad als geheel. Dat is het bestuur aan zichzelf en aan de leden verplicht en dat past binnen het mandaat van het bestuur.

Over de onderwerpen waarover door of namens het bestuur naar buiten toe stelling wordt genomen, wordt als regel in het blad Oud Leiden Nieuws gerapporteerd. Dit moet gezien worden zowel als informatieverstrekking aan de leden, als in zekere zin ook als het afleggen van verantwoording aan diezelfde leden. Op de website is in een aantal gevallen extra informatie te vinden, zoals brieven die door het bestuur aan bestuursorganen zijn geschreven.

Zeker bij meer gevoelige en controversiële onderwerpen zal het onvermijdelijk zijn dat er leden zijn die zich niet in de positiebepaling van het bestuur kunnen vinden. Dat is een consequentie van een actieve en soms ook activistische opstelling van het bestuur met betrekking tot ontwikkelingen die het historisch karakter van onze stad raken. Een ledenraadpleging vooraf zal als regel niet mogelijk zijn, noch in verband met de meestal aanwezige tijdsdruk, noch in verband met de organisatorische belasting die een dergelijke ledenraadpleging binnen een vrijwilligersorganisatie met zich meebrengt.

Nieuwe Leden

H. Altink, L. Jense, M.F.E. de Jeu,
M. Weevers, A. Wossink

De zeilende binnenvaart

Lezing door Henk Dessens bij gelegenheid van Open Monumentendag 2014
Vrijdag 12 september 2014, 20.00 uur, Rijksmuseum van Oudheden

Sinds 1984 heeft Leiden een museumhaven aan het Kort Galgewater. De haven, in beheer bij de Stichting Historische Haven Leiden, biedt ligplaatsen aan een tiental schepen die behoren tot het Nederlands varende erfgoed. De meeste zijn gebouwd in de periode 1880-1920.

Wat zijn dit voor schepen? Waar komen ze vandaan? Door wie zijn ze bevaren en bewoond en wat hebben ze vervoerd? Hoe bijzonder zijn deze schepen eigenlijk? Henk Dessens, maritiem historicus, in de jaren 1980 een van de oprichters en zelf ooit bewoner van de museumhaven in Leiden, zal in zijn lezing vooral de zeilende binnenvaart bespreken. Deze was nog niet zo heel

lang geleden nog in bedrijf, pas in de jaren na 1950 won het motorschip het pleit definitief en streken de laatste schippers van vrachtschepen als klippers en tjalken voor het laatst de zeilen.

Rond 1900 had Nederland meer dan 15.000 binnenschepen. Al deze schepen moesten worden gebouwd, onderhouden en gerepareerd. Er was bijna geen stad of dorp in Nederland waar niet een of meer scheepswerven waren. In Leiderdorp (later Leiden) bijvoorbeeld de bekende scheepswerf van de Gebroeders Boot en in Zoeterwoude de achttiende-eeuwse scheepmakerij Westhof. Een deel van de lezing is speciaal gewijd aan de kleine binnenschipperij en de kleine scheepmakerijen in de polders rondom Leiden.

In zijn lezing gaat de spreker ook in op het leven aan boord. Hij zal uitleggen waarom er na 1870 steeds meer schippers met hun gezin op hun schepen gingen wonen en wat voor gevolgen dit had voor de sociale positie van de binnenschipperij.

Leiden was een knooppunt van vaarwegen en veel van de bovengenoemde ontwikkelingen kwamen hier bij elkaar. De museumhaven in het Galgewater herinnert ons nog aan deze periode.

Henk Dessens is directeur collecties van het Scheepvaartmuseum in Amsterdam.

De lezing wordt georganiseerd in samenwerking met de Stichting Historische Haven Leiden en de buurtvereniging De Put in de Oude Morsch.

Gescheiden werelden?

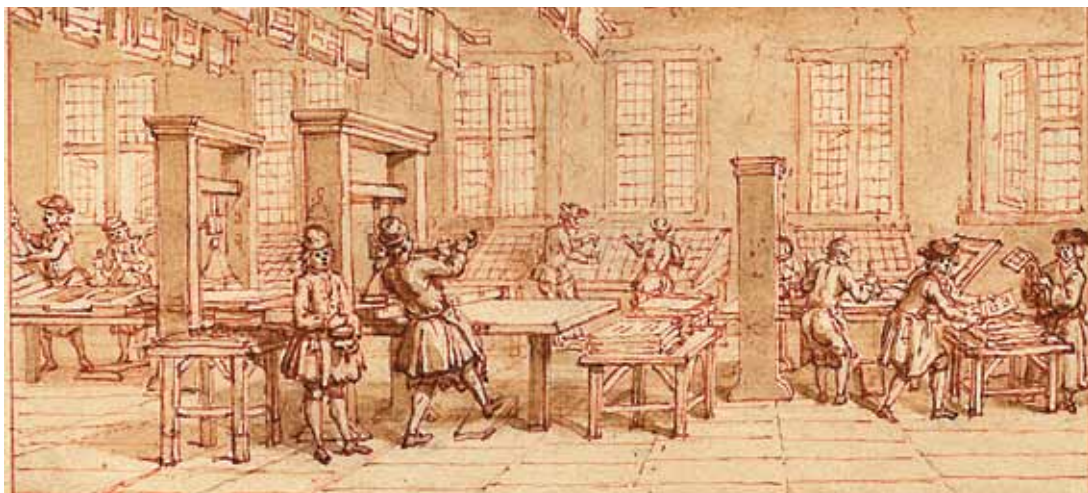
De betekenis van de Leidse uitgeverij en boekhandel voor het lokale culturele leven in de 17de en 18de eeuw
door Paul Hoftijzer

P.J. Bloklezing, woensdag 15 oktober, 20.00 uur,
Klein Auditorium Academiegebouw

De Leidse uitgeverij en boekhandel maakte in de 17de en 18de eeuw een ongekennde bloei door. De belangrijkste oorzaak hiervan was de aanwezigheid van de universiteit. Hoogleraren schreven geleerde werken – in het Latijn, de taal van de wetenschap – die door Leidse drukkers en uitgevers werden gepubliceerd. De academische gemeenschap was bovendien de grootste consument van boeken, die vanuit heel Europa naar Leiden werden aangevoerd. Hierbij ging het trouwens niet alleen om nieuwe uitgaven. Dankzij het florierende veilingwezen was er ook een omvangrijke handel in tweedehands boeken. Naast het wetenschappelijke boekencircuit werden er ook boeken gedrukt voor en verkocht aan de Leidse burgers, van alle rangen en standen,

want een groot deel van de bevolking kon inmiddels lezen en schrijven. Het betreft hier een heel ander soort van publicaties, gesteld in de volkstaal en meer gericht op godsdienstige beleving en daarnaast op lering en vermaak. Vraag is in hoeverre het academische boekenbedrijf enig raakvlak had met de productie en de verspreiding van boeken voor ‘gewone’ mensen. Waren het gescheiden werelden, of liepen ze in elkaar over, en wat betekende dat voor het Leidse culturele leven?

Prof.dr. P.G. Hoftijzer is bijzonder hoogleraar geschiedenis van het Nederlandse boek in de vroegmoderne tijd vanwege de Dr. P.A. Tiele-Stichting aan de Universiteit Leiden.

HVOL-excursie naar Dordrecht op zaterdag 20 september 2014

Hollands oudste stad (1220), een stad aan het water, of eigenlijk in het water. De Sint-Elisabethsvloed maakte 'het eiland van Dordrecht': een stad omgeven door water. Niet echt veilig, maar prettig om achter de 'waterlinie' in 1572 de Eerste Vrije Statenvergadering te houden om de opstand te coördineren. Of doet Dordrecht u denken aan de Synode van 1618/1619, waar de remonstranten en de contraremonstranten probeerden tot overeenstemming te komen? Met de Statenbijbel als monument van eenheid in taal en geloof.

Bij de viersprong van de rivieren Oude Maas, Merwede, Noord en Wantij beginnen wij ons bezoek aan Dordrecht. Bellevue, het oudste hotel van Dordrecht, ligt naast de Groothoofdspoort en biedt ons een uniek uitzicht én koffie. De Vereniging Oud Dordrecht, een oude vriend van de HVOL, heet ons welkom en Aart Versendaal zal een korte inleiding houden over de geschiedenis van 'de oudste stad van Holland'.

Hij vertelt over de oorsprong van de stad, de naam, de ontwikkeling, de invloed van de graven van Holland die bij Dordrecht tol hieven op de Merwede. Anderzijds verleenden ze ook privileges als het stapelrecht, het Maasrecht en het

marktrecht, waardoor de stad al vroeg aan zijn eigen Gouden Eeuw begon. De rijkdom van de handel in wol, hout, wijn en graan is vooral te zien bij de Dordtse grachten die hier 'havens' heten: stadhuis, de Grote Kerk, patriciërshuizen, pakhuizen en bruggen. De stad kende echter ook neergang, waarbij de binnenstad verpauperde en vervolgens 'moderniseerde'. Gelukkig is het beleid veranderd en toont Dordrecht nu zijn trots.

Wij wandelen in vier groepen ongeveer anderhalf uur door de stad en u krijgt van de historie zoveel mogelijk te zien. Bij 'Den witten Haen', een prachtig pand op de Groenmarkt, zien wij elkaar

Gezicht op Dordrecht.

terug in de Van Aardennezaal voor de lunch. Jonge medewerkers van stichting Philadelphia assisteren bij het serveren van de maaltijd. Na de lunch worden er drie groepen geformeerd die elk twee activiteiten ondernemen. Elke groep vaart met 'de Dordtevaar', een open fluisterboot, door de binnenhavens en over de Oude Maas. Als tweede activiteit kunt u óf de indrukwekkende Grote Kerk bezoeken (gratis) óf het Dordrechts Museum óf het museum Huis van Gijn, een patriciërshuis met originele inrichting en bijzondere verzamelingen van een negentiende-eeuwse Dordtenaar. De toegang tot beide musea is voor eigen rekening, dus neemt u uw Museumkaart mee? Er zijn audio-tours beschikbaar voor € 1,-

Om 16.00 uur keren alle gasten terug naar 'Den witten Haen' waar u in de lunchroom of in de tuin een drankje ter afsluiting krijgt aangeboden. Samen wandelen wij dan naar de parkeerplaats, waar onze bus naar Leiden weer vertrekt.

Inschrijven:

Via de link www.oudleiden.nl/ excursie krijgt u een invulformulier te zien. Invullen van onderwerpen waar een sterretje bij staat is verplicht. U kunt één introductie inschrijven.

Moeite met invullen?

Bel dan 071-5210752 (Rob Smit) en geef uw telefoonnummer via de telefoonbeantwoorder door. Een lid van de excursiecommissie belt u terug en zal uw inschrijving op de website zetten.

Het e-mailadres

excursie@oudleiden.nl is niet meer beschikbaar voor inschrijvingen, wel voor vragen.

Eiland van Dordrecht.

Vertrek op zaterdag 20 september 2014 om 8.45 uur bij het 'Witte Huis' in Oegstgeest met de bus van Th. Lubbe Reizen. Er is ook opstap mogelijk om 09.00 uur op de Lammenschansweg in Leiden, ter hoogte van nr. 119 in de rijrichting van Voorschoten. Rond 18.30 uur zijn wij terug in Leiden en Oegstgeest.

De kosten van deze excursie bedragen € 32,- per persoon.

Wanneer u zich heeft ingeschreven, krijgt u vóór 20 september een e-mail met de laatste informatie.

Betalen:

Graag direct na de aanmelding de excursiekosten overmaken op bankrekening NL67INGB 0005 9012 64 t.n.v. Vereniging Oud Leiden (NB let op dat u het juiste nummer gebruikt, aangezien de rekening voor de contributiebetaling dezelfde naam heeft). Vermeld hierbij uw HVOL-lidnummer, de excursie waarvoor u inschrijft en uw eventuele introductie.

Uit de HVOL Beeldbank

Zo af en toe krijgt de Beeldbank foto's toegeschoven waarvan ook wij het hoe en het waarom niet direct weten. We gaan dan op zoek naar het verhaal achter de foto. Zo ook met de twee onderstaande foto's.

Op de ene foto een tram zonder wielen op een boot en op de andere een boot met een andere tram, nu met wielen. Een op zijn zachtst uitgedrukt merkwaardige situatie.

Nu zijn we in Leiden wel wat gewend als het om plannen met het lokale vervoer gaat, maar trams door de stad te laten varen gaat wel heel ver!

Was de tram misschien te water geraakt, weer uit het water gevist en de passagiers ondergebracht in een Citosabus?

De plek is overigens heel herkenbaar. Het zou dan gebeurd moeten zijn op de Beestenmarkt of op de Turfmarkt, maar daar heeft weer van zijn levensdagen nooit een tram gereden!

We houden niet van sprookjes, dus dan maar de hulp ingeroepen van de Tramweg Stichting uit Den Haag.

Wat we op de eerste foto zien is een ontmanteld motorrijtuig uit de 100-serie van de NZH. Deze waren destijds aangeschaft om dienst te doen op de lijnen Leiden-Katwijk en Leiden-Noordwijk. Met 11 zitplaatsen in de rookcoupé en 14 zitplaatsen voor de niet-rokers. De foto is van 29 oktober 1949.

De tram is op weg naar zijn nieuwe bestemming in Nieuwkoop en zou daar jarenlang dienst gaan doen, eerst als noodwoning en later als schuurtje.

Al is het geen sprookje, toch heeft dit verhaal nog een "happy end". Na gedane dienst werd het rijtuig zonder wielen op 9 april 1983 overgedragen aan de Tramweg Stichting uit Den Haag, die het geheel weer rijdbaar heeft

gekrege. Het totaal gerestaureerde resultaat is te bewonderen in het depot van de Tramweg Stichting in Scheveningen.

Op de tweede foto gaat het opnieuw over een tramtransport over water. Maar nu zijn het gloednieuwe NZH-trams op weg naar hun bestemming. De aanhangrijtuigen met de codenaam B 516 – 521 werden bij Werkspoor in Utrecht gebouwd en per boot naar Katwijk aan de Rijn vervoerd. Daar werden ze bij de veiling van de boot getild en op een rails met bovenleiding gezet. Waarom per boot en niet over de weg? Waarschijnlijk omdat er in die tijd geen vrachtauto's waren die een lading van deze lengte over de weg konden vervoeren. Op de ruiten zien we posters met reclame voor Werkspoor.

Eenmaal in gebruik deden ze dienst op de lijn Scheveningen-Voorburg-Leiden en passeerden daarbij de Gouden Leeuw en de Zilverfabriek in

Voorschoten. In het begin was het eindpunt de Korevaarstraat, later werd de lijn verlengd en eindigde deze bij het station. Op 9 november 1961 was het gebeurd met de tram. Leiden stapte over op het busvervoer.

Het vervoer van de tramstellen over het water trok destijds veel bekijks. En je moest er wel even de tijd voor nemen. Ook de tram van het type A300 van het stadsvervoer richting Oegstgeest moest op de Prinsessekade voor de brug wachten, zoals nog net links bovenaan op de foto te zien is (met dank aan de Tramweg Stichting Den Haag) <http://www.tramwegstichting.nl/TS/collectie/NZH/A106/NZHA106.html>

Ook een leuke oude foto uit Leiden?

Met of zonder verhaal?

Stuur deze naar beeldbank@oudleiden.nl en wij zoeken het uit!!

beeldbank@oudleiden.nl

‘Fransche Kroon’ herplaatst

De vlag hangt uit! De gevelsteen ‘de Fransche Kroon’ is herplaatst boven de poort van het voormalige Harteveltcomplex aan de Langegracht. Joop Gijsman en zijn collega's van STIEL (Stichting Industrieel Erfgoed Leiden) zorgden ervoor dat deze steen terugkwam naar Leiden.

De heer Gijsman vertelde dat hij op zoek was naar het originele fotogedenkboek 1760-1910 van de Hartevelt Distilleerderij. Zodoende kwam hij uit bij de dochter van de laatste directeur, in Groningen, maar zij wist nergens van. Bij het ontruimen van het huis van haar overleden moeder, een jaar later, kreeg Joop Gijsman echter bericht dat er ‘oud spul’ in de kelder lag. Toen hij met

de secretaris van STIEL ging kijken, bleek daar een hele verzameling te liggen: twee schilderijen van Lukas Verkoren, een vroegere directeur van Hartevelt, vijf grootboeken van 1780-1802, brieven, akten, het originele jubileumboek én de gevelsteen 'de Franche Kroon 1760, W.v.A.'. W.v.A. zijn de initialen van Willem van Aken, oprichter van de branderij 'de Franche Kroon' in 1734.

Eén van de schilderijen bevindt zich nu in de Lakenhal. Het andere hangt in de vroegere directiekamer van het Harteveltcomplex, waar nu Drukkerij Mostert is gevestigd.

Behalve de 'Franche Kroon' bevinden zich nog twee sluitstenen aan de gevel aan de Langegracht. Eén met een druiventros, de ander eveneens met een kroon. Olga v.d. Klooster, architectuurhistoricus en specialist op het gebied van historisch kleurgebruik, heeft de restauratie van de gevelstenen verzorgd. Zij concludeerde in haar rapport dat de kwaliteit van de steen uit 1760 erg goed is. Ondanks de ouderdom is de lijnvoering van de steen nog steeds scherp. Waarschijnlijk is de steen lange tijd tegen weer en wind beschermd geweest, bijvoorbeeld door verf of door opslag in een binnenruimte.

Op de stenen trof zij geen historische verfkleuren aan. Dat wil niet zeggen dat de stenen oorspronkelijk niet gepolychromeerd waren. Op een gegeven moment raakte het veelkleurig beschilderen van stenen uit de mode en werden historische stenen zelfs kaal gemaakt om de natuursteen eronder weer zichtbaar te maken. Pas de laatste decennia staat kleur weer in de belangstelling en worden geveltekens weer gepolychromeerd. De verf die aangetroffen werd op de stenen, is uit deze periode.

De gebruikte kleuren zijn op basis van olieverf. Door zelf verf te maken en te mengen kon zij

precies de kleurnuances aanbrengen en kreeg ze precies de kleur die ze wilde. De pigmenten zijn lichtecht, zodat de kleur lang stand houdt in de buitenlucht.

Nu alle drie de stenen opnieuw gepolychromeerd zijn, is er weer een fraai ensemble te bewonderen aan de Langegracht.

Voor meer achtergrondinformatie en het rapport van Olga v.d. Klooster: ga naar www.archiefleiden.nl/home/collecties/uw-verhalen/verhaal/id/197.

Hernieuwde Oproep

Werkgroep Monumentale Kunst uit de wederopbouwperiode

In ons vorige nummer stond een oproep voor de werving van leden voor een nieuw op te richten werkgroep die de monumentale kunst uit de wederopbouwperiode wil gaan inventariseren, waarderen, selecteren en zonodig beschermen. Immers veel dreigt zonder enige discussie te worden gesloopt. Enkele leden hebben zich aangemeld, maar er is nog plaats voor 2 á 3 nieuwe leden.

We starten na de zomervakantie met een inleiding door de Rijksdienst voor het Culturele Erfgoed (RCE). Daarna zal de werkgroep eens per 4 à 6 weken bijeenkomen. Mensen die meer willen weten over het onderwerp verwijzen we graag naar de website over de 'Wederopbouw' van de RCE, <http://www.cultureelerfgoed.nl/dossiers/wederopbouw>. De RCE geeft vrijwel gelijktijdig drie (!) boeken uit over de wederopbouw. Zie onderstaand artikel.

De RCE is zelf ook actief bezig met het inventariseren van wandkunst en heeft hiervoor zelfs een aparte website voor opgericht (www.help-wandkunstopsporen.nl). Het zou fantastisch zijn

als wij hierop kunnen aansluiten door deze aan te vullen met wederopbouwkunst uit Leiden. Voor de inventarisatie zullen we een relatiernetwerk opbouwen met o.a. de Rijksgebouwendienst, het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie en de ELO.

Kortom, er ligt een uitdagende en interessante opgave over een zeer recente en boeiende periode van de architectonische en stedenbouwkundige geschiedenis van Leiden. Wie van onze leden durft deze uitdaging met ons op te pakken?

Voor nadere informatie en contact: Peter Lamboo, 06-22204404, pawlamboo@planet.nl

Oproep aan zusterorganisaties voor deelname aan de “Dag van de Geschiedenis” op 1 november 2014

Het bestuur van de HVOL en de Stichting Historisch Leiden willen bij de komende dies van de HVOL op 1 november wat ruimer aandacht besteden aan wat er door lokale verenigingen en stichtingen aan historisch besef c.q. erfgoed van Leiden en omstreken gedaan wordt. Daarom worden zusterverenigingen, stichtingen en werkgroepen die zich hiermee bezig houden, uitgenodigd om hun bijdrage te leveren aan de “Dag van de Geschiedenis” op 1 november a.s. in de Hooglandse Kerk, aanvang 12.00 uur. U kunt zich aanmelden via onze secretaris (secretaris@oudleiden.nl).

Drie boeken over de wederopbouw

Een overzicht van monumentale gebouwen, kunst en (stads-)landschap

De wederopbouw is een belangrijke periode in de Nederlandse cultuurgeschiedenis, waarin de sporen van de Tweede Wereldoorlog werden uitgewist en ons land opnieuw werd opgebouwd. Het was een tijd van schaarste, maar ook van economische groei, optimisme en vernieuwing. Lange tijd werd de architectuur en monumentale kunst uit deze periode als saai en gezapig beschouwd. De laatste jaren is er gelukkig steeds meer belangstelling en waardering voor het erfgoed uit die tijd.

nai010 publishers gaat, in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, later dit jaar drie boeken uitgeven, die het verhaal van de periode 1940-1965 op fraaie wijze vertellen:

- **Monumenten van de wederopbouw 1940-1965**, Opbouw en optimisme.
Auteurs: Dorine van Hoogstraten, Ben de Vries

Verschijnt 23 september 2013. Nederlandse editie ISBN 978-94-6208-090-4, paperback, 288 pagina's, geïllustreerd (400 kleur en zw/w), design: Beukers Scholma € 34,50.

- **Kunst van de wederopbouw 1940-1965**, Experiment in opdracht.

Auteurs: Frans van Burkom, Yteke Spoelstra. Simone Vermaat (red.)

Verschijnt 23 september 2013, Nederlandse editie ISBN 978-94-6208-091-1, paperback, 192 p, geïllustreerd (250 kleur en zw/w), design: Beukers Scholma, € 34,50.

- **Atlas van de wederopbouw 1940-1965**
Ontwerpen aan stad en land

Redactie: Anita Blom

Verschijnt 23 september 2013, Nederlandse editie ISBN 978-94-6208-091-1, hardcover, 304 p, geïllustreerd (250 kleur en zw/w), design: Beukers Scholma, € 49,50.

Oproep: De Stem van Leiden

Vrijwilligers gezocht om herinneringen van oude Leidenaars te verzamelen

Veel geschiedenis zit in de hoofden van mensen: hun herinneringen. Over allerlei zaken die te maken hebben met het leven van minder draagkrachtige of minder 'belangrijke' mensen, kan men eigenlijk alleen iets te weten komen door met hen te gaan praten, ze te interviewen. Oral history heet dat. Een verzameling van dergelijke individuele herinneringen geeft inzicht in het dagelijks bestaan, in hoe mensen historische ontwikkelingen ervaren hebben en geeft extra informatie over gebeurtenissen waarover (te) weinig is vastgelegd.

Maar er is haast bij. Elke dag ontvallen ons mensen die mooie dingen hadden kunnen vertellen. Hun herinneringen aan vroeger, hun verhalen zijn voor altijd vervlogen.

De werkgroep Dirk van Eck van de Historische Vereniging Oud Leiden wil daarom levensverhalen van gewone Leidenaars gaan verzamelen, vastleggen en toegankelijk maken. Daarvoor zijn vrijwilligers nodig. Mensen die oudere Leidenaars interviewen, ervoor zorgen dat die gesprekken vastgelegd worden en dat interessante verhalen over het dagelijks leven niet vergeten worden.

Het idee is dat de verzamelde herinneringen van gewone Leidenaars opgeslagen en toegankelijk gemaakt worden via Erfgoed Leiden en omstreken (ELO), het archief. Over hoe dat precies gaat en hoe dat eruit zal zien, zijn we nog in gesprek. Maar dat we dit samen gaan doen, is wel zeker. We hebben er al een naam voor: De stem van Leiden.

Interviewen, verzamelen van levensverhalen, oral history: het klinkt misschien eenvoudig, maar er komt best het een en ander bij kijken. Interviewen vraagt vaardigheden, zeker wanneer het over dingen gaat die heel lang geleden zijn gebeurd. Je moet zorgen dat de omstandigheden in orde zijn.

Je moet afspraken maken over de privacy van de betrokkenen. Wij willen de vrijwilligers dan ook niet zo maar met een opnameapparaat op pad sturen. Gelukkig wil de vakgroep geschiedenis van de universiteit ons daarbij helpen. Daar zit intussen al veel kennis en ervaring met betrekking tot oral history. Zij zullen dan ook een training verzorgen voor de vrijwilligers.

Maar in de eerste plaats willen wij weten of er genoeg mensen zijn die willen meedoen. Daarom deze oproep. Mensen die geïnteresseerd zijn en mee willen doen, kunnen zich melden op de volgende emailadressen:

destemvanleiden@kpnmail.nl (Herman Verlint)
info@corsmithhistoricus.nl (Cor Smit)

Wanneer zich voldoende mensen melden, gaan wij in september verder de puntjes op de i zetten met ELO en universiteit. Dan kan de training in oktober plaatsvinden en kunnen de interviewers in november op pad.

Dus: laat de herinneringen aan vroeger van de gewone Leidenaars niet zo maar verdwijnen. Meld je aan als vrijwilliger voor De Stem van Leiden!

**Werkgroep Dirk van Eck,
Herman Verlint & Cor Smit.**

Erfgoed en Familiegesciedenis op Famillement 2014

Op woensdag 8 oktober 2014 vindt in de Hooglandse Kerk in Leiden de tweede editie van het zogenoemde Famillement plaats. Dit is een gratis toegankelijk evenement op het gebied van familiegesciedenis en historisch erfgoed, dat eens in de twee jaar wordt georganiseerd en is gericht op een breed publiek. De organisatie van de editie van dit jaar is in handen van het Centraal Bureau voor Genealogie (CBG) en Erfgoed Leiden e.o. Het thema is deze keer "Erfgoed en Familiegesciedenis".

De eerste editie van het Famillement, in 2012 in Maastricht, werd met ruim 1500 bezoekers goed bezocht. Ook dit jaar is er voor de bezoekers een aantrekkelijk programma samengesteld met een gevarieerd aanbod aan activiteiten die zich afspelen tussen 13.00 en 21.00 uur. Er zijn lezingen en workshops over archeologie, bouwhistorie, familiegesciedenis, naamkunde en nog veel meer. Uiteraard wordt er veel aandacht besteed aan onderwerpen die betrekking hebben op Leiden en omstreken.

Onder de sprekers bevinden zich bijvoorbeeld Chrystel Brandenburgh (senior adviseur archeologie van de gemeente Leiden) over de raakvlakken tussen archeologie en genealogie, Suzanna Jansen (auteur van Het pauperparadijs) over het onderzoek voor dit boek en Alexandra Heering (communicatieadviseur en eigenaar van Levensinterview.nl) over het belang van het vastleggen van levensverhalen. De workshop die over dit zelfde onderwerp gegeven wordt, is zeer interessant voor diegenen die zich bezig (willen) houden met oral history.

Verder is er een lezing over de begraafplaats aan de Groenesteeg, waarin verschillende filmpjes en foto's worden vertoond, ingeleid en toegelicht door Lodewijk Kallenberg. Aansluitend hierop is er een wandeling naar en op de begraafplaats zelf.

Andere onderdelen van het programma zijn een erfgoedquiz voor scholieren, een veiling door antiquariaat Burgersdijk & Niermans en een publiek interview met Aaf Brandt Corstius over haar ervaringen met de televisieserie Verborgen Verleden.

Gedurende het evenement is er ook een informatiemarkt in de kerk. Op deze markt presenteren zo'n zestig nationale en regionale verenigingen, stichtingen en instellingen zich aan het publiek. Ook de HVOL heeft een stand op deze markt, met informatie over de vereniging en een doorlopende presentatie van de Beeldbank. Andere deelnemers zijn o.a. de historische verenigingen uit Zoeterwoude, Warmond, Voorhout en Noordwijkerhout de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (STIEL), de Nederlandse Kring voor Joodse Genealogie (NKvJG), de Indische Genealogische Vereniging (IGV), de NTR (Verborgen Verleden) en GeneaNet, dat tevens hoofdsponsor is van het evenement.

De meest recente informatie over programma en deelnemers van Famillement 2014 is te vinden op <http://famillement.blogspot.nl/>.

Open Monumentendagen gaat 'Op reis'

Heerlijk 'Op Reis' in het tweede weekeinde van september. Het thema van de Open Monumentendagen is dit jaar geïnspireerd op het Jaar van de Mobiliteit. Op zaterdag 13 en zondag 14 september openen meer dan dertig monumenten in Leiden hun deuren. Op zaterdag van 12 tot 17 uur, op zondag van 10 tot 17 uur.

Te bezoeken zijn bijvoorbeeld huizen waar reislustige personen hebben gewoond, zoals Snouck Hurgronje en Von Siebold. Of monumenten waar reizigers terecht konden voor een slaapplek of een chique diner, zoals het voormalige Heerenlogement Lion d'Or. Neem als bezoeker ook een kijkje buiten de singels om begraafplaats Rhijnhof, het Haagse Schouw en scheepswerf Stallinga niet te missen. Of volg de route van de blauwe tram naar Oegstgeest en pak de bus door Leiderdorp.

Naast de toegankelijke monumenten gebeurt er meer. Omdat water zo belangrijk is voor transport en vervoer, kunnen bezoekers per boot door de stad en de regio varen. Bij de spellen op de Burcht voelen kinderen zich een wereldreiziger. En ze maken een reis door Leiden met de speurtocht uit de Kidsgids in de hand.

Na het succes van vorig jaar, organiseert de Contactgroep Leidse Koren in samenwerking met de Stichting Open Monumentendagen weer een uitgebreid muzikaal programma. Ook zijn diverse orgels in Leidse kerken te beluisteren én zelf te bespelen, een onderdeel dat mogelijk gemaakt wordt door de Stichting Orgelstad Leiden.

De lezing op de aan de Monumentendagen voorafgaande vrijdagavond organi-

seert de HVOL dit jaar in samenwerking met de Stichting Historische Haven Leiden en buurtvereniging De Put in de Oude Morsch. Henk Dessens, directeur Collecties van het Scheepvaartmuseum Amsterdam, vertelt over de zeilende binnenvaart rond 1900 en de scheepvaart en scheepsbouw in de polders rond Leiden.

De Open Monumentendagen kunnen alleen plaatsvinden met veel betrokken vrijwilligers! Ook meehelpen aan dit weekeinde? Neem dan contact op met de Stichting Open Monumentendagen via l.dijkstra@erfgoedleiden.nl.

De OMD-gids met het complete programma is vanaf 6 september gratis op te halen bij het Stadhuis, het Visitors Centre, BplusC en diverse boekhandels en musea in Leiden.

Die Leythe blijft het Galgewater een eeuw trouw

Roeivereniging Die Leythe is na UVS de tweede Leidse sportclub die dit jaar het 100-jarig bestaan viert. Eén opmerkelijk verschil: de voetballers verhuisden in die eeuw een handvol keer naar een nieuwe speellocatie. De roeiers bleven hun allereerste stek tot de dag van vandaag trouw. Aan de oevers van het Galgewater namen ze - verborgen achter een rij woningen aan de Morsweg - de plek in, waar tot 1907 in het openwaterbad Rhijnzicht zwemmers hun baantjes trokken. Daar vertrok op zaterdag 14 juni jl. de complete 'vloot' van 90 boten met aan boord zo'n 200 roeiers richting binnenstad. Voor de 'Allebotentocht' die herinnering oproep aan de clubpresentatie bij de lustrumviering in 1989.

Op de hoek van de Stille Mare en de Stille Rijn, die hun naam geen eer aandedden, stond sportwethouder Frank de Wit om het eerste exemplaar van het jubileumboek van Die Leythe in ontvangst te nemen. Een uitgave over de boeiende eeuw met een schat aan historisch fotomateriaal. Het boek bewijst dat de vereniging hecht aan tradities. Al bij de oprichting in café-restaurant 'In den Vergulden Turk' in de Breestraat werden de huidige clubkleuren oranje en zwart vastgesteld. Wat evenmin veranderde: Die Leythe draait nog steeds op de vrijwillige, onbetaalde inzet van de leden. Zoals het

ook gebruikelijk bleef dat leden naast of na hun roeiactiviteiten hand- en spandiensten verlenen of bestuur- en coachfuncties vervullen.

Het betekende overigens niet dat de vereniging niet met de tijd meeging. Bij het jeugdroeien werd zelfs een nationale voortrekkersrol vervuld. In 1942 werd een afdeling voor 15- tot 18-jarigen opgericht en na de Tweede Wereldoorlog mochten meisjes snelroeien in plaats van stijlroeien. Volwassen dames braken in de jaren dertig al met dat 'verbod'. In 1969 had Die Leythe de primeur voor jonge roeiers tot 14 jaar en kreeg het twee

Die Leythe 1934

speciaal gebouwde jeugdschiffs van de roeibond KNRB.

Bepaalde tot de jaren zestig het recreatieve roeien het beeld, daarna kreeg het wedstrijdkarakter steeds meer greep op Die Leythe. Sinds de verschijning van het vorige jubileumboek in 1979 werden meer dan 100 nationale titels behaald. Internationale faam verwierven Ronald Florijn en zijn Zwolse vriend Nico Rienks die tijdens de Olympische Spelen in 1988 in Seoul goud veroverden in de dubbeltwee. Het duo stond ook aan de basis van de Holland Acht die na twee zilveren medailles op het WK in 1994 en 1995 een jaar later opnieuw een gouden Olympische plak won in Atlanta.

De successen werden mede behaald dankzij een andere clubicoon: Jan Klerks. Dertien jaar oud begonnen als 'stuurkje', werd hij in 1976 en 1977 nationaal kampioen in de lichte dubbel vier en was daarna vele jaren (bonds)coach en trainer. Met name op het gebied van materiaal en (kracht)training verwierf hij internationale erkenning. In 1988 werd Klerks erelid en in maart dit jaar – 65 jaar oud – ook erelid van de KNRB.

In de lange rij van clubcoryfeeën mogen Joop Gijsman, die van 1965 tot 1995 voorzitter was, en Arie Blanken, die in 2011 overleed, niet onvermeld blijven. Arie was de 'bouwer', een activiteit die als een rode draad door de historie van de vereniging loopt. Al in het oprichtingsjaar werd het eerste 'schuithuis' met kleedkamers in gebruik genomen, maar in 1930 was de loods zo bouwvallig geworden dat opknappen en verlengen hoognodig

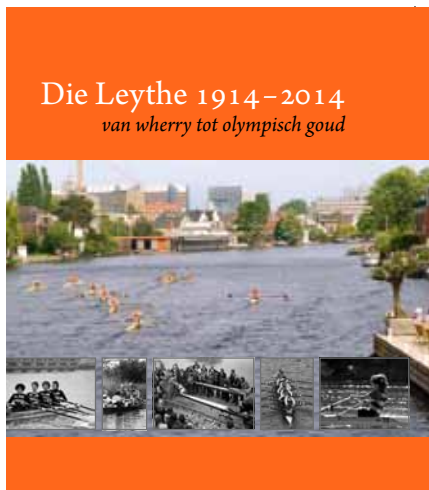
was. De werkplaats verhuisde naar een kleine loods, die ook dienst deed als sociëteit. Daarna duurde het tot 1967 voordat de soos, 'kokiet' genaamd, een nieuwe ruimere behuizing kreeg.

Tien jaar later werd op kosten van de gemeente een volledig nieuwe botenloods gebouwd, die Die Leythe als huurder in gebruik nam. Een nieuwe sociëteit met veel glas en op palen in het Galgewater werd in 2001 als casco opgeleverd en daarna door doe-het-zelvers uit eigen kring afgewerkt en ingericht.

In 2010 kreeg de botenloods een nieuwe indeling en voorzieningen zoals een rij ergometers. Het laatste woord over (ver)bouw is zeker niet gesproken. Dat geldt evenzeer voor de boten, die de 600 leden ter beschikking staan. Van de houten overnaadse boten, vaak in eigen beheer gebouwd door de bootslieden Hessel Pape (1935-1953) en Piet Fleur (1954-1977) of overgenomen, is nog één museumstuk over: de maasskiff 'Vlist'. Gladde boten werden pas na vijftig jaar uit de vaart genomen. Onstuitbaar was de opmars van kunststof, zoals carbon in polyester. Inmiddels is de vloot zo

gemoderniseerd dat de meeste boten jonger dan tien jaar zijn. Puik materiaal en werk aan de winkel voor coaches als Nienke van Zijp, Tim de Boer, Meindert Lippits, Jaap Kramers en Ed Maan.

'Die Leythe 1914-2014 van wherry tot olympisch goud' – 160 pagina's – ISBN 978-90-71256-31-8 – Prijs 25 euro. Het boek is te koop in de boekhandel of kan worden besteld bij uitgeverij Gingko (071-5125636).

Burchtheuvel wordt archeologisch rijksmonument

Leiden bezit binnen afzienbare tijd een tweede archeologisch rijksmonument binnen de gemeentegrenzen. Eerder was dat al het geval met het castellum als onderdeel van de Romeinse Limes in park Matilo bij Roomburg. Inmiddels is de procedure in gang gezet voor de heuvel waarop de Burcht is gebouwd. De aanwijzing maakt deel uit van 28 terreinen die de Raad van Cultuur heeft aangewezen uit een veel langere lijst met voordrachten.

Minister Jet Bussemaker kwam op 28 mei jl. naar het voormalige weeshuis aan de Hooglandse Kerkgracht om burgemeester Henri Lenferink de papieren ter voorbereiding van de aanwijzing te overhandigen. Ze deed dat in aanwezigheid van vertegenwoordigers van een aantal andere 'genomineerden'. Over enkele maanden moet de procedure zijn afgerond en is de benoeming officieel. Stadsarcheoloog Chrystel Brandenburg en stadsbouwhistoricus Edwin Orsel vertelden de aanwezigen over de historie van de Burcht, waarvan - ondanks de opgravingen - nog lang niet alle feiten bekend zijn.

Stadsbouwhistoricus Edwin Orsel vertelt op de Burcht onder meer aan minister Jet Bussemaker over de historie van de heuvel.

In de 'top 28' is ook een plekje ingeruimd voor Leiderdorp. Het gaat om een gebied aan de Hoogmadeseweg bij de Essenlaan, dat nu deels in gebruik is als tennispark. Op de oevers van twee geulen naar de Oude Rijn liggen de resten van een vroegmiddeleeuwse handelsnederzetting en een grafveld.

Waarschijnlijk vervulde de heuvel eerst de functie van vluchtplaats bij overstromingen. De oudste bouwfasen dateren uit de negende eeuw.

Opgegraven houtconstructies van de eerste lagen wijzen daarop. Er wordt vanuitgegaan dat eerst een ringvormig dijkje is opgeworpen waarbinnen zoden en klei werden gestort. De doorsnede was circa 65 meter. In de loop der tijd volgden nog enkele stortingen, zodat rond het jaar 1000 de heuvel zo'n negen meter hoog was. Met een laatste ophoging rond 1150 werd de huidige hoogte van ruim 11,60 meter boven N.A.P. bereikt.

Het zogeheten mottekasteel is mogelijk verrezen in opdracht van de graaf van Holland of de bisschop van Utrecht. De ringmuur met kantelen met een doorsnede van ruim 35 meter werd in de tweede

helft van de 13e eeuw gebouwd en verloor een eeuw later zijn militaire functie. Daarna vervulde het diverse functies, variërend van berging voor de watervoorziening (een reservoir met een rosmolen) tot recreatieterrein (o.a. doolhof en herenkamp).

Sinds het eind van de 19e eeuw hebben diverse opgravingen plaatsgevonden, zoals in 1889 door stadsarchitect Knuttel en daarna in 1949-1950, 1964, 1968 en 1970 door Renaud van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek. Dat leidde tot een zekere aantasting. Hoewel nieuwe onderzoeken wellicht meer licht kunnen werpen op de oudste geschiedenis, wordt dat daarom niet overwogen. Gezien

In het verleden zijn vooral zichtbare monumenten aangewezen als rijksmonument, zoals hunebedden, grafheuvels en terpen. Nu gaat het ook om onzichtbare monumenten als nederzettingen, begraafplaatsen en akkers van prehistorische boeren, Romeinse bruggen, een zeventiende-eeuws scheepswrak, verdedigingswerken uit de Tachtigjarige Oorlog en een verdronken stad.

de omvang, hoogte en gaafheid wordt in het advies gesproken van 'een uiterst zeldzaam monument in Nederland'.

Boissevain: drukker uit liefde voor het oude grafische vak

Leiden is al eeuwen een stad van boekdrukkers en uitgevers. Luchtmans, Sijthoff, Rotogravure en Brill zijn slechts enkele namen die tot over de landsgrenzen faam verwierven.

Daartegenover staan de ambachtelijke zogeheten 'margedrukkers'. Kleine bedrijfjes – meestal gerund door één of twee personen – die de liefde voor het grafische handwerk koesteren en de traditie van het zetten met losse houten of loden letters en het drukken op kleine historische persen in ere houden. In 2000 verscheen bij het 25-jarig jubileum van de Stichting 'Drukwerk in de marge' het boekje 'Lood en oud ijzer' waarin ruim 140 margedrukkers de revue passeerden. Over één van de acht Leidse bedrijfjes verscheen onlangs het boekje 'Pers no. 14, Leiden en het allereerste

begin'. Uitgegeven ter herinnering aan Ernst Willem Boissevain die - 47 jaar oud - in september 2013 overleed. Hij begon op een zolderkamertje van z'n ouderlijk huis in Overveen met een degelpersje en een paar smoutkastjes met lettermateriaal van zijn vader. Kleedgeld investeerde hij in de aanschaf van nieuw materiaal. Hij maakte er drukwerk onder de naam Plim's Stoomdrukkerijen CV, waarbij CV stond voor centraal verwarmd. Het boekje meldt dat hij in 1981 als eerste 'opdracht' 45 exemplaren vervaardigde van het vers 'Tötung des Intimpartners' van de Leidse dichter/schrijver Boudewijn Büch. Een jaar later drukte hij ook de eerste uitgave van Büchs 'Erkönig' en er

volgden nog enkele opdrachten. De basis voor het Leidse bedrijfje van Boissevain werd gelegd in een kleine kelderbox van een flat aan de Kennedylaan 14 in Zuid-West. Daar stond een 700 kilo wegende Victoria-pers, die met levensgevaarlijke manoeuvres van Rotterdam naar Leiden werd gelooft in een oude Ford Transit. Hij werkte er samen met Remko Fakkell en later met diens zus Arjenne. Een van de eerste 'Leidse' uitgaven was de dichtbundel 'Zilveruitjes' van Heere Heeresma. In 1991 verscheen onder meer het boekje 'Niet klef' over het ontstaan en de ondergang van de Leidsche Broodfabriek. Boissevain was van vele markten thuis. Hij maakte ook posters, geboorte- en overlijdenskaartjes, toegangsbewijzen, kalenders, reclamefolders en theaterprogramma's in een vaak verrassende lay-out. Als jaarlijks nieuwjaarspresentje stuurde hij relaties het magazine 'Plop', dat 15 afleveringen haalde. Intussen verhuisde Boissevain in 1996 naar de Narmstraat 7. In 2000 werd een tentoonstelling over private pers in de Universiteitsbibliotheek gehouden, waarbij hij was betrokken. Daar kwam - na zijn dood - ook een deel van de nalatenschap terecht. Het meer spectaculaire deel van zijn grote collectie houten letters werd aangekocht door de Stichting 'Drukwerk in de Marge'. De paar honderd kasten met loden letters gingen ten slotte voor één euro per kilo van de hand...

'Pers no.14, Leiden en het allereerste begin' - Uitgeverij De Buitenkant, Amsterdam - 112 pagina's - Prijs 20 euro. Het boek wordt toegestuurd na overmaking op postbank NL44INGB0001781409 van de uitgever.

De wisselende macht van Patriotten en Prinsgezinden

Erik Halbe de Jong analyseert de strijd in Leiden van 1775 tot 1795

Leiden maakt aan het einde van de 18de eeuw een turbulente periode door. Erik Halbe de Jong (1946) neemt de stad tussen 1775 en 1795 onder de loep voor zijn proefschrift. Hij legt de gebeurtenissen langs de maatlat die de Amerikaanse socioloog Charles Tilly ontwikkelde voor 'collectieve acties'. De Jong schetst gedetailleerd een samenleving die gebukt gaat onder achteruitgang en verval. In 1875 telt de stad 31.000 inwoners; een eeuw eerder nog 63.000. Het aantal armen neemt explosief toe. De teloorgang van de eens zo beroemde textielindustrie hangt daarmee nauw samen. De productie van fijne lakense stoffen daalt van 1701 tot 1775 met 90 procent en het restant blijkt in 1795 nog eens gehalveerd. Omschakeling op goedkopere stoffen biedt geen soelaas. Fabrieken verhuizen naar regio's met lagere lonen of worden verkocht. De textielbazen leven van de opbrengst, die in het buitenland lucratief wordt belegd.

In die neergaande spiraal ontwikkelt zich een strijd om de macht tussen de Patriotten en Prinsgezinden. Die speelt zich voornamelijk af door het indienen van verzoekschriften gericht aan het stadsbestuur, de Vroedschap, en soms ook aan de Staten van Holland of de Staten-Generaal. Zoals in 1781 wanneer de textielbaronnen vragen om beschermende maatregelen of een jaar later om te zoeken naar nieuwe afzetgebieden in Amerika, waar de Onafhankelijkheidsoorlog (1775-1783) woedt. 'Leiden' krijgt daar geen voet aan de grond. De export ondervindt problemen omdat de Engelse vloot tijdens de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) de havens blokkeert. De Patriotten richten hun pijlen op stadhouder prins Willem V, die als admiraal-generaal verantwoordelijk wordt gehouden voor de slechte staat van onze vloot. De verzoekschriften krijgen daarna een meer binnenlands en politiek getint karakter.

In 1783 richten de Patriotten, ook al weer na een reeks verzoekschriften, een vrijkorps op van 375 man als tegenhanger van de prinsgezinde Schutterij (1.700 man). De Prinsgezinden tooien zich met oranje versierselen en belagen de vrijkorpsleden. Het conflict escaleert tot een oproer

en de Staten-Generaal wordt om militaire steun gevraagd. Twee eskadrons dragonders zorgen ervoor dat de rust terugkeert. In 1785 is de Krijgsraad echter vrijwel geheel in handen van de Patriotten en ook het jaar daarop weten zij hun politieke invloed uit te breiden. Zo'n 700 Patriotten leggen de leiding in handen van 19 geconstitueerden, die het indienen van verzoekschriften simpel maken. Bovendien gedragen ze zich als een alternatieve Vroedschap en krijgen hun verzoeken steeds meer de toon van bevelschriften. Vanaf midden 1787 zijn ze heer en meester in de stad na ontslag van de Prinsgezinden uit de Schutterij.

Op hun beurt pogen de Prinsgezinden de macht te heroveren. Niet via een militaire tak maar via de stichting van burgerlijke Oranjesociëteiten, die echter weer tot sluiting worden gedwongen. Het keerpunt komt echter snel en de omwenteling gebeurt 'met adembenemende snelheid' als 2.500 man Pruisische troepen in september de Prinsgezinden te hulp komen. De Vroedschap stuurt afgevaardigden naar het hoofdkwartier in Alphen aan den Rijn om te vragen de stad te komen bezetten. Uitgestoken oranje vlaggen tonen de goede wil. Er volgt volledig eerherstel door de Staten van Holland voor stadhouder Willem V, die een triomftocht naar Den Haag maakt.

In 1788 gesloten verdragen met de Pruisen en de Engelsen leiden tot de vlucht van veel Patriotten naar de Zuidelijke Nederlanden en Frankrijk. Pruisische militairen worden ingekwartierd in openbare gebouwen als het stadhuis. Alle schutters en officieren krijgen op staande voet eervol ontslag en de Krijgsraad wordt vernieuwd. Willem V laat de Vroedschap zuiveren waardoor 14 van de 40 leden hun zetel verliezen. Ook vinden zuiveringen plaats in onder meer kerkenraden, krijgen Prinsgezinden een schadevergoeding en worden hun vonnissen herzien. Hoe

explosief de situatie is, bewijst de maatregel dat militairen met scherp op rustverstoorders mogen schieten. Toch worden 55 huizen van Patriotten vernield en geplunderd en krijgen 890 ontslagen Patriottische schutters een wachtgeldheffing opgelegd. Die blijft van kracht tot begin 1795 als de Franse legers de Republiek binnenvallen. In Leiden zijn dan al revolutionaire clubs gevormd om de nieuwe omwenteling ten gunste van de Patriotten te begeleiden. Ze eisen direct ontslag van de Krijgsraad en ontbinding van de Schutterij. Eisen die de Vroedschap volledig inwilligt. Ze verlaten ook zonder weerstand hun zetels nog voordat de Fransen de stad bereiken. Op 20 januari 1795 wordt de vrijheidsboom geplant op de Breestraat. De Franse commandant verschijnt op het bordes met de voorlopige voorzitter van het stadsbestuur en zij wisselen de broederkus uit. De interventie geeft de Patriotten de kans om de draad weer op te pakken. Een nieuwe stap op weg naar de huidige democratische samenleving.

Weldenkende burgers en Oranjeliefhebbers. Patriotten en Prinsgezinden in Leiden, 1775-1795 – Erik Halbe de Jong – ISBN 978-90-8704-446-6 – Uitgeverij Verloren – 398 pagina's – Prijs 35 euro.

Ondanks de strijd kennen beide partijen volgens De Jong minder scherpe scheidslijnen. Zo verschillen aristocratische en democratische Patriotten soms van mening en ook de Prinsgezinden staan niet altijd als één man achter hun stadhouder. De Vroedschap, weliswaar via coöptatie volledig gerekruteerd uit de rijken in de stad, is eveneens niet altijd een toonbeeld van eensgezindheid en consequente besluitvaardigheid.

Bijzondere vondst uit Oegstgeest te zien in ‘Oudheden’

In het Rijksmuseum van Oudheden is tot en met 26 oktober een zeer zeldzame zilveren schaal uit de eerste helft van de zevende eeuw te zien. De schaal is versierd met dier- en plantfiguren in bladgoud en ingelegd met halfedelstenen. Archeologen van de Universiteit Leiden vonden de schaal op 4 juni 2013 bij opgravingen in het Oegstgeester deel van het Bio Science Park nabij Corpus. Het onderzoek in Oegstgeest werd de afgelopen zes jaar uitgevoerd onder leiding van archeoloog Jasper de Bruin en is gefinancierd door de Universiteit Leiden.

Verondersteld wordt dat de schaal, met een diameter van 21 centimeter en een hoogte van 11 centimeter, als offer in de grond is terechtgekomen. Verondersteld wordt dat de schaal, met een diameter van 21 centimeter en een hoogte van 11 centimeter, als offer in de grond is terechtgekomen. De vondst is heel bijzonder omdat tot nog toe gevonden schalen meestal van brons waren en nooit goudbeslag als versiering hadden. De schaal zelf stamt waarschijnlijk uit de laatromeinse tijd (300 - 500 jaar na Christus) en de afbeeldingen wijzen erop dat hij uit het oostelijke

Middellandse Zeegebied of het Nabije Oosten afkomstig is. De overige decoraties, die er later aan zijn toegevoegd, wijzen op culturele invloeden uit Duitsland, terwijl de ophangbevestiging van de schaal vooral bekend is uit Engeland en Scandinavië.

De Bruin vermoedt dat de rode stenen, die granaten worden genoemd, uit Pakistan of India komen. De vondst is indertijd geheim gehouden om de opgravingen, die nog een jaar voortduurden, zonder verstoring af te ronden. De schaal werd aangetroffen langs een van de waterloopjes

tussen de restanten van het dorp dat in de zesde en zevende eeuw langs de Rijn lag. Volgens De Bruin wezen de vondsten erop dat er mensen met een zekere welstand woonden. De provincie Zuid-Holland, die eigenaar is van de schaal, heeft hem laten restaureren en langdurig in bruikleen gegeven aan het Rijksmuseum van Oudheden.

Meer foto's van en informatie over deze zeer bijzondere vondst van de Universiteit Leiden treft u aan op onze website.

De zilveren schaal van Oegstgeest

Zeldzaam zelfportret Jan van Mieris (1660 - 1690) aangekocht door museum De Lakenhal

Jan van Mieris, zoon van de beroemde Leidse fijnschilder Frans van Mieris, overleed in 1690 op dertigjarige leeftijd. Hij liet een betrekkelijk klein oeuvre na van zo'n twintig schilderijen met het Zelfportret uit ca. 1685 als hoogtepunt.

Na eeuwenlange omzwervingen komt het schilderij nu weer 'thuis' in Leiden. Jan van Mieris portretteert zichzelf terwijl hij opkijkt tijdens het tekenen. In de natuurgetrouwe weergave van stoffen zoals fluweel en zijde manifesteert Jan van Mieris zich als fijnschilder par excellence, zoals ook blijkt uit andere werken van zijn hand die zich in De Lakenhal bevinden zoals Minerva verheft de wetenschap (ca. 1680-85) en Odysseus en Circe (1685).

Het zelfportret is vanaf 1 juli onderwerp van een speciale presentatie in museum De Lakenhal, die aansluit bij tentoonstelling 'Gerrit Dou. The Leiden Collection from New York', die nog tot en met 31 augustus in Museum De Lakenhal te zien is. Gerrit Dou (1613-1675) is de bekendste Leidse fijnschilder en de leermeester van Frans van Mieris, de vader van Jan. Op zijn beurt was Dou zelf de eerste leerling van Rembrandt.

‘Tastbaar geheugen’: 150 jaar zorgen over en voor monumenten

Rond de Open Monumentendagen medio september verschijnt bij uitgeverij Primavera Pers het boek ‘Tastbaar geheugen’. Dit 22ste deel van de Leidse Historische Reeks bevat een overzicht van 150 jaar particuliere en publieke inspanningen voor behoud van de Leidse monumenten. De eindredactie is in handen van Esther Starkenburg, Rudi van Maanen en Cor Smit. Het werk wordt opgedragen aan Cees Waal (1943-2011), oud-wethouder en oud-voorzitter van (de Historische Vereniging) Oud Leiden. Hij drukte tien jaar zijn stempel op het Leidse monumentenbeleid en speelde een grote rol bij de integrale aanpak van de stadsvernieuwing in de jaren zeventig van de vorige eeuw.

Aanleiding voor de totstandkoming van het werk vormt het 50-jarig bestaan van de Monumentenwet in 2011 en het borduurt voort op de vorig jaar verschenen gemeentelijke Erfgoednota. Esther Starkenburg schetst in chronologische volgorde de wisselvallige ontwikkelingen van anderhalve eeuw monumentenzorg. In aansluiting daarop schildert de hoofdredacteur van het HVOL-jaarboek, Rudi van Maanen, de rol die pioniers als Conrad Leemans, Jacob Cornelis Overvoorde en Anton Bicker Caarten daarin vervullen. Historicus Cor Smit richt zich met name op het industriële erfgoed en Natasja Hogen op de vele (historische) gebouwen van de universiteit, terwijl Ninke Walda de invloed van het steeds groeiende verkeer beschrijft. Chrystel Brandenburgh duikt voor haar visie onder

De Breestraat ter hoogte van de Diefsteeg in 1896, tekening J.M.A. Rieke. (ELO).

De voormalige meelfabriek gezien vanaf de Zijlsingel in 2010, foto W. Devillie (ELO)

het maaiveld terwijl ELO-collega Edwin Orsel ingaat op het bouwhistorisch onderzoek en de restauratie van gebouwen.

Het boek wordt gelardeerd met een reeks verhalen – geïllustreerd met historische en actuele foto's – over bijzondere monumenten in de stad zoals het Herenlogement, de verdwenen en nog bestaande stadspoorten, sociëteit Minerva, de Meelfabriek, de Burcht en de Leidse singels. Ter completering maakte HVOL secretaris Miep Smitsloo – de Graaff tien interviews met personen die al decennia lang een belangrijke rol spelen bij het behoud en de restauratie van de Leidse monumenten.

In het volgende Oud Leiden Nieuws meer over deze uitgave in samenwerking met onze vereniging.

Het boek telt 184 pagina's en kost circa 24,50 euro.

“tlant te Waremunde”

Het boek “tlant te Waremunde” is een speurtocht naar de geschiedenis van Warmond in de middeleeuwen, met de nadruk op de periode 1100 tot 1400.

Het boek neemt de lezer mee in een fascinerende wereld van ridders en edelen die zich 'Van Warmond' noemden en die in de omgeving van de graven van Holland verkeerden. Ook liepen er monniken rond, eerst in de 11e en 12e eeuw bij de oude dorpskerk, later weer in de 15e eeuw, toen de heer van Warmond er twee kloosters stichtte. Verder maakt de lezer kennis met lang vergeten oude wegen en velden, waarvan de archieven de oorspronkelijke namen en ligging prijs hebben gegeven en met de Warmondse kastelen die even oprijzen uit de dikke mist van de vervlogen riddertijd.

*“tlant te Waremunde”
, door Mathieu Fannee
(280 pagina's, (ge-
bonden; 22,50 euro)
is te koop bij de
VVV Warmond
(Gemeentehaven), bij
De Nie (Dorpsstraat
106 te Warmond)
en bij de Rijnlandse
Boekhandel (Oegstgeest,
Lange Vòort 35-37)
of per e-mail bij het
Historisch Genootschap Warmelda: info@warmelda.nl.*

Anatomisch Theater in Museum Boerhaave vernieuwd

Het Anatomisch Theater in Museum Boerhaave biedt in vernieuwde vorm de bezoekers twee extra's. In een korte introductiefilm komt de snijtafel in het Anatomisch Theater tot leven en ontrolt zich op de wanden en op het plafond een dynamisch schouwspel. Rondom het theater is een rariteitenkabinet ingericht met een selectie van bijzondere stukken uit de collectie van Museum Boerhaave. Het Anatomisch Theater in Museum Boerhaave, een getrouwe replica van het theater dat de Leidse universiteit in 1594 aan het Rapenburg opende, is uniek in Nederland. Eertijds werden een paar keer per jaar lijken van opgehangen criminelen op de snijtafel zorgvuldig door de hoogleraar anatomie in een sessie van enkele dagen ontleed. Het publiek bestond uit studenten, chirurgijns en nieuwsgierige burgers

die toegang betaalden. De ontledingenvonden om begrijpelijke redenen 's winters plaats. 's Zomers vergaapten bezoekers van het theater zich aan objecten uit verre en vreemde werelden.

De Leiderdorpse Volksuniversiteit biedt een gevarieerd programma van geschiedenislezingen en -cursussen

Kort voor de zomervakantie heeft de Leiderdorpse Volksuniversiteit (LVU) haar programma voor het seizoen 2014 – 2015 uitgebracht, met tal van lezingen, workshops en cursussen over een scala van onderwerpen. Liefhebbers van geschiedenis zullen in het programma een interessant en breed aanbod aantreffen, van middeleeuwse geschiedenis tot geschiedenis van de moderne tijd en van wereldgeschiedenis tot de lokale geschiedenis van Leiden en Leiderdorp. Speciale aandacht is er voor de Tweede Wereldoorlog. De 'Leidse' en 'Leiderdorpse' activiteiten worden in de agenda van Oud Leiden gepubliceerd.

Het gehele programma is te vinden op de website van de LVU, www.leiderdorpse-volksuniversiteit.nl.

U kunt ook het programmaboekje aanvragen, per mail (leiderdorp@volksuniversiteit.nl) of per telefoon (071 5411732, maandag- en woensdagochtend van 9.30 tot 12.00 uur). U kunt zich inschrijven voor een lezing of cursus via de website of per mail.

HVOL BEDRIJFSLEDEN

DECLERCQ
Advocaten • Notarissen

Coördesign

H B K

motorhuis

ROC
LEIDEN

slswomen

TK
advocaten • notarissen

Van Cleef Holding Leiden B.V.
De Clercq advocaten en notarissen
CONSERF – Monumentenzorg
Coördesign BV

Diaconessenhuis Leiden
HBK Belastingadviseurs & Accountants
Hoogheemraadschap van Rijnland
Restaurant Engelbertha Hoeve
Geelkerken en Linskens, advocaten
Motorhuis Holding B.V.
Rijksmuseum voor Volkenkunde
Regionaal Opleidingen Centrum Leiden (ROC)
De Ruyter de Wildt & De Vroom advocaten
SCOL Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden
Stichting Leidse Studentenhuisvesting
Tandartsenpraktijk Zoeterwoudsesingel
Teekens Karstens advocaten en notarissen
Zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid

Diaconessenhuis
Leiden

Rijnland

RIJKSMUSEUM
VOLKENKUNDE

SCOL
Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden

RWW ADVOCATEN

Zorg en Zekerheid
dichtbij werkt beter

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Retouradres: HVOL
Postbus 917, 2300AX Leiden

Nieuwe website en historische atlas Erfgoed Leiden

Wethouder Robert Strijk opende op 7 juni in de voormalige Meelfabriek de vernieuwde website van Erfgoed Leiden en Omstreken en lanceerde in aanwezigheid van tientallen genodigden de Cultuurhistorische Atlas. De website biedt een schat aan informatie over de Leidse historie, onder meer over de bodemgesteldheid, beroemde personen en bedrijven, stadsuitbreidingen, opgravingen, (rijks)monumenten, de handelingen (notulen) van de gemeenteraad en publicaties van kranten, tijdschriften en boeken. Aan de hand van informatie-, waarderings- en themakaarten op de site kan men thuis vrijwel elk historisch element in Leiden en omgeving worden vinden en bekijken. Dankzij de Atlas kan Leids erfgoed in een vroeg stadium in bestemmingsplannen worden opgenomen en kunnen belanghebbenden en ontwikkelaars door de geschiedenis van Leiden geïnspireerd raken.

COLOFON

Postadres:

Secretaris HVOL, Postbus 917,
2300 AX Leiden, tel 071-3012660
e-mail: secretaris@oudleiden.nl
ING bankrekeningnummers (alle t.n.v. Vereniging Oud Leiden) voor:
- contributies/scheningen: NL74INGB0000175228
- betaling excursies: NL67INGB0005901264
- Werkgroep Dirk van Eck: NL08INGB0000356642
- overige betalingen: NL03INGB0005887187
Website: www.oudleiden.nl
Website beeldbank: <http://beeldbank.oudleiden.nl>

Bestuur HVOL:

Rens Heruer, voorzitter@oudleiden.nl
Gerard Kramer, vicevoorzitter@oudleiden.nl
Miep Smitsloo, secretaris@oudleiden.nl
Victor Wijnands, penningmeester@oudleiden.nl
Emil Broesterhuizen, lezingen@oudleiden.nl
Tanneke Schoonhein, promotie@oudleiden.nl
Paul Birker, kwartaalblad@oudleiden.nl

Overige contactpersonen:

Debbie van Steenpaal, website@oudleiden.nl
Jeroen Bruin, webmaster@oudleiden.nl
Rob Smit, excursiecommissie@oudleiden.nl
Hans van Ulden, beeldbank@oudleiden.nl
Lenie Witkam, jaarboekje@oudleiden.nl
Redactie Kwartaalblad: Paul Birker, Bram van Leeuwen
E-mail redactie: kwartaalblad@oudleiden.nl
Kamer van Koophandel nummer 40445843
ANBI nummer 8043119112
International Standard Serial Number:
ISSN 2214-353X
Opmaak en druk: Drukkerij Sparta, Leiden